

УДК 331.108.2

П.П.Лазановський

**ПРО СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНИХ КАТЕГОРІЙ
„УПРАВЛІННЯ” ТА „МЕНЕДЖМЕНТ”**

Зміст будь-якого виду діяльності розкривається через систему категорій. Донедавна в економічній літературі зустрічався лише термін „управління”. Сьогодні ж у наш словниковий запас увійшло слово „менеджмент”, яке отримало розповсюдження в усьому світі. І це не випадковість, а закономірність, обумовлена орієнтацією нашої економіки на ринкові методи господарювання, які давно вже діють у більшості розвинутих держав світу. Вивчення досвіду цих країн показує, що своїм досягненням вони багато в чому завдячують системі управління виробництвом. Очевидно, діючі там схеми управління підприємствами й організаціями, які, власне, і привели до успіху економіки, не могли не зацікавити наших учених і практиків. Досліджуючи ці схеми з метою набуття власного досвіду, вони виявили, що обійтися без менеджменту неможливо. Це і є головною причиною того, що термін „менеджмент” потрапив до нашого лексикону сьогодні й, напевно, назавжди.

Нерідко доводиться чути, що поняття „управління” та „менеджмент” за своїм змістом тотожні, що це лише своєрідні примхи наших економістів у копіюванні Заходу привели до підміни управління менеджментом. Це начебто данина моді й не більше. Чи так це насправді, чи є корінні відмінності в змісті цих понять і як їх потрібно трактувати?

Управління – це цілеспрямована дія на об’єкт з метою зміни його стану або поведінки у зв’язку зі змінюванням певних обставин. Звідси випливає, що управляти процесами, котрі протікають на будь-якому підприємстві чи в організації, що вис-тупають об’єктами, означає змінювати їхній стан шляхом зміни

Отже, якщо управляти можна всіма елементами виробництва, то керувати можна лише людьми, персоналом. Тому, коли ми вживаємо термін „управління” відносно людей, персоналу, то повинні розуміти не все управління в широкому значенні цього слова, а лише менеджмент як складову частину управління або управління у вузькому розумінні цього слова. Звідси стає зрозуміло, чому часто в поняття „управління” та „менеджмент” укладався однаковий зміст – адже вони є синонімічними.

Як не дивно, але навіть у визначенні поняття „менеджмент” у словнику „Управление народным хозяйством” (М., Политиздат, 1983, с.67), коли ніщо капіталістичне, навіть найпрогресивніше, не сприймалося соціалістичною системою, не вдалося „замаскувати” основну ідею існування менеджменту в іноземних фірмах: „Менеджмент – система управления на капиталистических фирмах и предприятиях. Имеет двойственную природу. С одной стороны, выполняет функцию управления по координации (согласованию) действий работников данного предприятия или фирмы, характерную для всех способов производства, а с другой, – функцию реализации частной собственности на средства производства, т.е. осуществляет практически эксплуатацию наемных работников для получения максимальной прибыли. Ядро менеджмента составляют управляющие – менеджеры, которых буржуазные экономисты и социологи пытаются изобразить энергичными, способными специалистами, дружески настроенными к рабочим. В действительности, главным мотивом, целью менеджера является получение максимальной прибыли фирмой, предприятием”.

З вищенаведених визначень менеджменту можна зробити висновок, що це поняття є багатомірним і характеризується організаційною, функціональною та особовою складовими. Організаційна складова – це ієрархія управління підприємством, в якій виділяються вища, середня та низова ланки. Функціональна складова – це поточний процес виконання функцій менеджменту: планування, організації, мотивації та контролю. Особова складова – це мистецтво керівника управляти виробничими процесами через конкретних людей, його власні морально-психологічні якості та рівень знань.

Таким чином, узагальнюючи різноманітні визначення та складові менеджменту, на думку автора, його суть можна визна-

чити так: *менеджмент – це складова процесу управління, яка забезпечує координацію дій персоналу підприємства (організації) на всіх його рівнях по раціональному використанню ним наявних ресурсів із застосуванням наукового підходу, психологічних й етичних норм керівництва*. Інакше кажучи, менеджмент означає організацію роботи колективу згідно з метою його діяльності. Найціннішими в менеджменті є люди (співробітники) як основний елемент будь-якого виробничого процесу. Знайти або виховати компетентних співробітників набагато складніше, ніж отримати, наприклад, інвестиції. Менеджмент понад усе цінить людей з оригінальними ідеями.

В умовах ринкових відносин потрібні, зрозуміло, нові підходи до розв'язання економічних і соціальних проблем, глибоке розуміння суті управління та його форм. Ми все більше пізнаємо ділову практику західних керівників у сфері менеджменту. Значення менеджменту полягає в тому, що він забезпечує задоволення потреб споживачів товарів і послуг через ринок. Існування та престиж менеджменту обґрунтовується економічними результатами діяльності. Будь-які рішення приймаються з використанням менеджменту та несуть у собі економічний зміст. Тому ефективність менеджменту й діяльності менеджерів вимірюється економічними успіхами та результатами.

Сьогодні в менеджменті відбуваються суттєві зміни. Якщо раніше успішним менеджером вважався той, хто швидше за всіх реагував на зміни ринкової ситуації, то зараз ним є той, хто для свого підприємства створює нові ринки і сам змінює ринок. Недаремно кажуть, що завдання менеджменту полягає в тому, щоб спочатку зробити бажане можливим, а потім – реальним.

Основне в менеджменті – ставити перед собою цілі, які б відповідали інтересам підприємства. Значення його полягає і в тому, що він об'єднує капітал і співробітників фірми.

У чому ж конкретно полягають завдання менеджменту?

1. Основне – це забезпечення функціонування підприємства (фірми) на ринку, а відповідно до цього – рентабельності на основі наявних людських і матеріальних ресурсів, створення умов для випуску товарів кращої якості і меншої вартості або надання ліпших послуг в порівнянні з конкурентами.

2. Розв'язання проблем співробітників, задля яких й існує підприємство (фірма). Мета сучасного менеджменту – такий роз-

виток людини, за якого всі закладені в ній природою здібності могли б реалізуватися в бізнесі. Людина – джерело творчості, тому основне – підвищення зацікавленості працівників в ефективній роботі.

3. Створення нових ринків для підприємства (фірми) та забезпечення швидкого реагування на всі зміни в його соціальній сфері. Це реалізується через функцію маркетингу й функцію інновації (розробку нових товарів і послуг).

4. Глибокий аналіз діяльності підприємства (фірми). Керування не може бути чисто бюрократичним, адміністративним актом. Це – творча діяльність, яка виключає всі форми пристосування. Аналізувати роботу потрібно передусім з позицій споживача та ринку. Після завершення аналізу діяльності підприємства його керівництву необхідно збалансувати коротко- та довготермінові цілі свого розвитку.

5. Доведення до співробітників конкретних завдань, надання їм можливості контролювати власну роботу, бачити свій внесок у загальні результати діяльності й розуміти, що від їхньої роботи залежить подальша доля підприємства (фірми).

Ці завдання менеджменту не є вичерпними, але переконливо свідчать про його важливість у діяльності будь-якого підприємства, організації.

З урахуванням цих завдань не можна не акцентувати увагу й на тому, що менеджмент – це такий вид діяльності, де все повинно бути підпорядковане економічним інтересам організації (фірми). Тому менеджмент, у першу чергу, є категорією економічною і лише потім – психологічною, соціальною тощо. Покажовим щодо цього є висловлювання свого часу президента автомобілебудівної фірми Г. Форда: „Якщо б ми навчилися згладжувати психологічні конфлікти в процесі праці, то я в найближчі 10 років зміг би понизити собівартість своїх автомобілів більше, ніж я зміг би це зробити за 15 років технологічними методами”. Будь-яка дія, будь-яке рішення, прийняте менеджером, – це захід економічного змісту. Менеджер – це не обов'язково керівник найвищого рівня управління чи працівник, який входить до його складу. За американськими поняттями, це людина, до функцій якої входить організація конкретної роботи певного кола працівників, що йому підпорядковуються. Для такої організації потрібні знання. Тому сьогодні важливо зрозуміти, що справжніми організаторами

рами роботи будуть лише ті керівники, які, крім фахової підготовки й практичного досвіду, матимуть знання з менеджменту.

Щоб змінити існуючу нині в Україні економічну ситуацію, необхідно виховати керівників нового типу, які б діяли за ринковими законами. І тут, можливо, не завадить звернутися до закордонного досвіду підготовки менеджерів, використання існуючих там технологій управління ринковим механізмом господарювання.

1. Андрушків Б.М., Кузьмін О.Є. Основи менеджменту. Львів, 1995. 2. Ладанов И.Д. Практический менеджмент (психотехника управления и самотренировки). М., 1995. 3. Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента: Пер. с англ. М., 1992. 4. Поддубный Ф.И. Хотите стать бизнесменом? К., 1992. 5. Терещенко В.І. Наука керувати. К., 1989. 6. Хміль Ф.І. Менеджмент. К., Вища школа, 1995.

Стаття надійшла до редколегії 15.01.2002